

Dr. Med. JULIAN PAPIERKOWSKI

IWONICZ ZDRÓJ

Wydanie II uzupełnione.

NAKŁADEM ZAKŁADU ZDROJOWO-KAPIELOWEGO
W IWONICZU. — 1938.

Wojewódzka i Miejska
Biblioteka Publiczna w Rzeszowie

RD-2143

002-0002398--00

Dr. Med. JULIAN PAPIERKOWSKI

Starszy Asystent Uniwersytetu J. K. we Lwowie
Asystent Uniwersyteckiej Kliniki Lekarskiej „Hôtel-Dieu“ w Paryżu
Członek Lwowskiego Towarzystwa Lekarskiego
Członek Polskiego Towarzystwa Balneologicznego w Krakowie
Członek Wszechsłowiańskiego Związku Lekarzy w Warszawie
Członek Międzynarodowego Towarzystwa Hydrologii Lekarskiej w Londynie.
Lekarz Zdrojowy w Iwoniczu.

IWONICZ ZDRÓJ

Szczawy słono - alkaliczne
jodowo - bromowe
w świetle badań naukowych

Wydanie II uzupełnione.

NAKŁADEM ZAKŁADU ZDROJOWO - KAPIELOWEGO
W IWONICZU.

1938.

R-2143

2398

Historia, warunki topograficzne, atmosferyczne i geologiczne Iwonicza.

W Małopolsce środkowej, w powiecie krośnieńskim województwa lwowskiego, pod 39°21' długości a 49°41', szerokości geograficznej, 400 m. ponad poziomem morza, w kotlinie otoczonej zewsząd wysokopiennym lasem szpilkowym, leży jedno z najstarszych zdrojowisk polskich -- Iwonicz. Sąsiednie Krosno, Sanok, odległy o kilka kilometrów Rymanów i sławna Dukla, tudzież Odrzykoń ze swoimi wspaniałymi ruinami zamku, co już w XIII w. był jednym z najbardziej znanych warownych grodów w Polsce, to miejscowości otaczające Iwonicz, a pełne pamiątek świetnej niegdyś przeszłości tych ziem.

Zdroje mineralne Iwonicza znane były już w wieku XV, jak to stwierdza Zieleniewski na podstawie wierzytelnych aktów historycznych. Następnie o Iwoniczu, jako zdrojowisku dowiadujemy się od nadwornego lekarza króla Stefana Batorego Wojciecha Oczki, który w roku 1578 w pierwszym balneologicznym, a nawet wogóle lekarskim dziele pisanym po polsku, wspomina o Iwoniczu. Pierwsza zaś praca poświęcona wyłącznie Iwoniczowi, w której zdrojowisko to figuruje jako Iwaniec, to: „Cenzura o wodzie iwanickiej Jana Sechkiniego, lekarza przemyskiego, pisana w r. 1630. Sechkini podkreśla w niej wybitne walory lecznicze wody iwanickiej. Informacje Sechkiniego potwierdza sekretarz królewski ks. Fryderyk Alembek w swoim sprawozdaniu z r. 1639. Nie innego zdania był też lekarz nadworny królowej Marysieńki Sobieskiej, Conrad, który w liście swoim do lekarza paryskiego Dionisiusa opisuje na polecenie króla Jana III „cudowne źródło z palącą się wodą“, mając na myśli dzisiejszą „Bełkotkę“ z wydobywającym się z niej gazem ziemnym (metanem).

Podobne notatki mniej lub więcej ściśle, informujące nas o najdawniejszych dziejach Iwonicza spotykamy u całego szeregu pisarzy w ciągu trzech wieków. Od połowy zeszłego stulecia zaczęły się ukazywać liczne ściśle, naukowe prace chemików, geografów, geologów i lekarzy, którzy zajmowali się Iwoniczem.

Począwszy od wieku XIV właścicielami Iwonicza, którego pierwotna nazwa Iwanczepole lub Iwanieckie Pole, przekształcona została później na Iwańcze (Sarna), Iwaniec, Iwonec, Iwonicz — byli: Iwanieccy zwani także Otosławskimi (Dąbkowski), Sienińscy, Laszkowski, Boboła, Witowscy, Stadniccy, Ossolińscy, Potoccy, Ostaszewscy, a od roku 1799 do chwili obecnej Załuscy.

Zakład zdrojowo - kąpielowy znajduje się w szerokiej kotlinie, otoczony jest od wschodu i zachodu górami (od 500 — 700 m.). Od strony południowo - wschodniej kotlina iwonicka otwarta jest w kierunku przełęczy dukielskiej. To położenie geograficzne wywiera duży wpływ na klimat zdrojowiska, który należy określić na podstawie dokładnych spostrzeżeń meteorologicznych, jako klimat podgórski z wszystkimi cechami klimatu podalpejskiego. Według Wierzbickiego, Lutostańskiego i Trochanowskiego średnie ciepłoty miesięczne w lecie wynoszą: czerwiec: 16,75° C, lipiec: 19,75° C, sierpień: 18,00° C. Te średnie temperatury miesięczne cechuje t. zw. „aequabilitas“ — jednostajność ciepłoty. Średnie ciśnienie barometryczne wynosi 724,66 mm. Hg. Powietrze oprócz normalnych składników zawiera NaCl i w wybitnej ilości ozon. Te dwa ostatnie składniki nadają mu cechy zarówno klimatu górskiego, jak i morskiego.

Pokłady geologiczne Iwonicza należy uważać za formację trzeciorzędną, eoceniczną. Tworzą ją piaskowce będące przejściem warstw górnioeocénskich w dolnoeocénskie. Z temi piaskowcami zmieszane są czerwono - niebieskie ily zawierające wielką masę morskoczynów (fuccoides); tym właśnie ilym zawdzięczają iwonickie wody jodowe swe główne składniki mineralne. Pochodzenie tych warstw odnosi Siemiradzki do fauny ryb kopalnych karpackiego flyszu.

Czynniki lecznicze Iwonicza.

Iwonicz rozporządza następującymi środkami leczniczymi:

1. Zdrój „Karola“: szczawa słono - alkaliczna, jodowo - bromowa z dodatkiem potasu, litu, baru, strontu i wapnia.
2. Zdrój „Amelii“: szczawa słono - alkaliczna, jodowo - bromowa z dodatkiem litu, sodu, magnezu i żelaza.
3. Zdrój „Emmy“: podobny składem do zdrojów poprzednich.
4. Zdrój „Józefa“: szczawa żelazista sztucznie dogazowana.
5. Zdrój „Adolfa“: hypotoniczna woda siarczana (chemicznie obojętna, wykazująca dosyć wybitną radioczynność).
6. Kąpiele solankowe jodowo - bromowe.
7. Kąpiele kwaso - węglowe.
8. Kąpiele borowinowe.
9. Kąpiele słoneczno - powietrzne.
10. Hydroterapia i elektroterapia (diatermia krótkofalowa „Brevella“).
11. Inhalatorium indywidualne, kabinowe i zbiorowe.
12. Aparat „Gymnacoloni“ do głębokich płukań jelitowych i irygacji ginekologicznych.
13. Przetwory naturalne, jak sól, ług, muł i specjalny preparat „Iwonka“, będący mieszaniną znakomitej borowiny iwoniczkiej, mułu oraz soli jodowo - bromowej.*)

Zdrój naftowy „Bełkotka“ stosowany od najdawniejszych czasów aż do końca XIX stulecia podobno z powodzeniem w wielu sprawach chorobowych — posiada obecnie ze stanowiska nowoczesnej medycyny jedynie wartość historyczną i jest czynnikiem atrakcyjnym Iwonicza („fons accensibilis“).

Największe znaczenie posiadają izotoniczne wody ze zdrojów „Karola“, „Amelji“ i „Emmy“, które cieszą się wyjątkową pełnością składu chemicznego, gdyż zawierają wszystkie główne, a skuteczne składniki chemiczne i to w odpowiednim należywym

*) Analizy wód mineralnych i przetworów naturalnych Iwonicza podane są w obszerniejszych pracach i specjalnych prospektach.

stosunku. Nic więc dziwnego, że Dietl w pracy swej o Iwoniczu mówi o nich tak: „Śmiało przeto i bez wszelkiej przesady powiedzieć można, że wody iwonickie źródła „Karola“ i „Amelji“ są jedyne w swoim rodzaju i że nie mają ani w kraju, ani zagranicą wód sobie podobnych lub równych“. Należy dodać, iż pod względem ilości czynnych składników chemicznych wody iwonickie nie uległy prawie w ciągu 100 lat żadnej zmianie, jak to stwierdzono w licznych analizach, wykonanych od r. 1839 do r. 1932. (Toro-siewicz, rok 1839 i 1873, Aleksandrowicz, 1866 i 1871, Radziszewski 1876, Trochanowski, 1892, 1908, 1923, Jaworski — Flis, 1905, Klecki, 1909, Parnas — Klimek, 1932).

ZDRÓJ „KAROLA“

Farmakodynamiczne i terapeutyczne własności wody ze źródła „Karola“ *).

O wszechstronności działania wody ze źródła głównego „Karola“ można się przekonać z ostatnich badań i doświadczeń autora, których wyniki i wnioski przedstawię w jak najkrótszym zarysie.

Eksperymentując na sercu (met. Strauba i met. suspensyjna Gaskell - Engelmann) stwierdzono że woda „Karola“ zwiększa mniej lub bardziej wybitnie napięcie i amplitudę skurczów serca, zmniejsza natomiast częstość uderzeń serca (bradykardia). Zachowuje się więc podobnie jak naparstnica; naparstnicowe to działanie należy przypisać sumie zawartych w wodzie jonów, a mianowicie: Ba, Ca, Sr, K, Na, Li, Mg. Punktem uchwytu wody „Karola“ jest układ bodźczy serca i sam mięsień sercowy.

W doświadczeniach z ciśnieniem krwi uzyskano hypotensyjne działanie wody „Karola“ po podaniu jej doustnem w ilości 300 cm.³ — zarówno na ciśnienie normalne, jak i sztucznie wywołany (adrenaliną, pituitryną i histaminą w małych dawkach) wzrost ciśnienia krwi. Mechanizm tego działania tłumaczyć należy obecnością jodu, który według zgodnych wyników eksperymentalnych i klinicznych autorów francuskich, niemieckich i japońskich, rozszerza naczynia krwionośne, zmniejsza

*) Streszczenie pracy wydanej w r. 1935 przez Towarzystwo Naukowe we Lwowie, odznaczonej I nagrodą w r. 1937 na konkursie Związku Profesorów Szkół Akademickich we Lwowie.

lepkość krwi i na tej drodze obniża jej ciśnienie; a dalej działaniem przeczyszczającym wody „Karola“ (0.87% NaCl), która przez spowodowanie efektu ewakuacyjnego usuwa z krwi histaminę i znosi stan dynamiczny krwi, który może być jedną z przyczyn nadciśnienia tętniczego (Koskowski).

Doświadczenia nad wpływem wody „Karola“ na żołądek doprowadziły do wniosku, iż pobudza ona czynność motoryczną żołądka, iż opuszcza szybko żołądek i dzięki temu nie ulega resorbcji w żołądku, w którym jednak istnieje wędrówka elektrolitów z treści żołądkowej do osocza krwi i naodwrot. Dowodem tego tendencja do przesunięcia punktu zamarzania z oznaczonego przezemnie Δ „Karola“ = -0.551°C do Δ treści = -0.48°C , a więc dążność do gastroizotonii Straussa. Wpływ wody „Karola“ na czynność wydzielniczą żołądka, tak po jednorazowym jej podaniu, jak systemem Bickela, jak wreszcie i po przewlekłym jej stosowaniu należy określić, jako wybitne działanie pobudzające, gdyż i ilość soku żołądkowego zwiększa się i kwas solny wolny, kwasota ogólna, siła trawienna soku ulegają bardzo znacznemu wzrostowi.

Dzięki temu działa też woda „Karola“ pobudzająco na wydzielanie soku jelitowego i trzustkowego. Resorbcja szczawy iwonickiej w jelicie cienkim (przetoka Thiry - Vella'i) jest bardzo szybka, przyczem w jejunum jest szybsza o 25% aniżeli w ileum. Punkt zamarzania wody „Karola“ w jelicie cienkim ulega przesunięciu w kierunku większego zagęszczenia z $\Delta = -0.551^{\circ}\text{C}$ na $\Delta = -0.620^{\circ}\text{C}$, a więc wprost przeciwnie aniżeli w żołądku. Analogiczne stosunki resorbcji, jak w jelicie cienkim stwierdzono w jelicie grubym. Odmienne natomiast wpływa woda „Karola“ na czynność ruchową obu odcinków jelita. I tak, na jelito cienkie działa woda iwonicka hamująco na wysokość skurczu i obniżająco na napięcie — zarówno in situ, jak i in vitro. Jelito zaś grube reaguje na wodę „Karola“ — zależnie od rozcieńczenia, mniej, lub bardziej wybitnym podwyższeniem napięcia.

Z dalszych własności farmakodynamicznych wody „Karola“ stwierdzono (na psach z przetoką żółciową niezupełną) eholagogiczne jej działanie po jednorazowym jej podaniu, zwłaszcza ogrzanej do 45° i to w pierwszej godzinie; w następnych

przychodziło raczej do zmniejszenia wydzielonej żółci wątrobowej w jednostce czasu. Podobnie przedstawia się wydzielanie żółci mieszanej (na królikach z przetoką przewodu żółciowego wspólnego) t. zn. brak choleryzy po jednorazowym zastosowaniu wody „Karola”. Inaczej jednak przedstawia się np. wydzielanie żółci wątrobowej przy przewlekłym stosowaniu wody iwonickiej. Trzydziestodniowe nawodnienie ustroju (dwa razy dziennie po 300 cm.³ wody „Karola”) wywiera bowiem wzmocnienie czynności wydzielniczej komórek wątrobowych. Po dziesięciu dniach ilość wydzielonej żółci w ciągu sześciu godzin wzrasta o 37.9%, po dwudziestu dniach o 42.8%, a po trzydziestu dniach o 50.8% w stosunku do normy. Co się tyczy własności żółci i ilości składników, to gęstość i lepkość ulegają zmniejszeniu, czyli, że żółć ulega rozrzedzeniu; w napięciu powierzchniowym nie widać wyraźnych zmian, ilość natomiast bilirubiny, tak mg %, jak i ilość bezwzględna ulega nieznacznemu wzrostowi. Choleretyczne działanie wody „Karola” przy przewlekłym jej stosowaniu, należy przypisać rozwodnieniu krwi i nawodnieniu ustroju, które to czynniki wzmagają czynność wydzielniczą wątroby.

Wpływ wody „Karola” na izolowany woreczek żółciowy psa (met. Marcotte’a) cechuje się dwoma okresami: w pierwszym okresie przychodzi do zwiększenia skurczów rytmicznych woreczka, które wkrótce stają się coraz słabsze, wygasając aż do zupełnego rozkurczu mięśniówki i zwiótczenia ścian (drug: okres). Zwiększonym skurczom (w pierwszym okresie) woreczka należy przypisać (oprócz innych czynników) zwiększone wydzielanie żółci mieszanej w pierwszej jednostce czasu po podaniu wody.

Rezerwa alkaliczna krwi oznaczana zapomocą aparatu manometrycznego Van Sdyke’a tak po jednorazowym, jak i po przewlekłym podawaniu wody „Karola” ulega minimalnym zmianom: wzrost od 2--3.4%. Tak mała zwyżka rezerwy alkalicznej krwi nie świadczy oczywiście o hyperkapnii, nie ma więc praktycznego znaczenia i niema mowy o zaburzeniu równowagi kwasowo - zasadowej.

Na ustrój z obniżoną przemianą podstawową wpływa woda „Karola” przy stosowaniu 4—5 szklanek

dziennie świeżej wody ze źródła w ciągu pięciu tygodni w ten sposób, iż przemiana spoczynkowa wraca do wartości prawidłowych (wzrasta przeciętnie o 22,5^o). (Aparat Haldane'a — Barcrofta).

Następnie wykazano na materiale ludzkim i zwierzęcym wybitne działanie moczopędne wody „Karola“. Ilość dobową moczu u osobnika normalnego zwiększa się pod jej wpływem przeciętnie o 68°, a chlorki wzrastają o 35°. Stwierdzono również wpływ diuretyczny wody „Karola“ na królikach (met. Sobierańskiego) przy podaniu 100 cm.³ doustnie. Najwybitniejsze wzmożenie ilości moczu obserwowano w pierwszych dwu kwadransach trzeciej godziny po podaniu wody (107—126%). Co do chlorków we krwi (met. Rusznyka — Dadleza) wyraźne ich wzmożenie występuje 10' po podaniu wody; najwyższe wartości osiągają chlorki 30' po podaniu wody. Chlorki w moczu zaczynają zwiększać się wyraźnie w drugiej półgodzinie; najwyższy poziom osiągają w trzeciej godzinie po podaniu wody. Mechanizm diuretycznego wpływu wody „Karola“ jest prawdopodobnie pochodzenia nerkowego i pozanerkowego. Mamy tu do czynienia w myśl teorii Cushny'ego i doświadczeń Richards'a i Schmidta z bezpośrednim działaniem chlorku sodu, który pobudza nieczynne okresowo kłębuszki nerkowe i zwiększa powierzchnię filtracyjną nerek, oraz rozwodnieniem krwi przez odępcznienie koloidów, z których sole K, Na, Li, Ca, Mg, odciągają wodę, powodują hydremię, zmniejszają ciśnienie osmotyczne krwi, dzięki czemu przyspieszają filtrację i zwiększają wydzielenie moczu.

Z końcowych grup doświadczeń należy wymienić jeszcze farmakodynamiczne własności spazmodyczne wody „Karola“, które stwierdzono w stosunku do izolowanego moczowodu psa i izolowanej macicy dziewiczej świnki morskiej, których mięśnie gładkie odpowiadają — prawdopodobnie głównie pod wpływem baru — niejednokrotnie bardzo wybitnym skurczem, nawet też-cowym.

Podniecające również działanie wywiera woda „Karola“ na nabłonek migawkowy. Szybkość ruchu migawkowego (przełyku żaby, mierzona bezpośrednio i zapomocą młynka Bowditscha) wzrasta po wodzie „Karola“ prze-

cietnie o 75.1% w stosunku do wartości wyjściowej. Pobudzające to działanie należy przypisać składnikom chemicznym: J, NaCl, NaHCO₃, CO₂, optymalnemu stężeniu jonów wodorowych (pH wody „Karola“ w butelkach wynosi 7.5) i nieco niższemu ciśnieniu osmotycznemu (Δ „Karola“ = — 0,551° C).

ZDRÓJ „AMELII”.

Badania wody ze źródła „Amelii“ są narazie stosunkowo nieliczne. Ograniczają się one do badań klinicznych Lutostańskiego i eksperymentalnych autora.

Lutostański w latach 90-tych zeszłego stulecia zajmował się w Iwoniczu leczeniem głównie zaburzeń w miesiączkowaniu u osobników zołzowych. Przez leczenie miejscowe tych zbroczeń, polegające na opłukiwaniu części rodnych (Bespülungen) stosowane w kąpielach ogólnych lub nasiadowych, jako też na letnich (25—31°C) i ciepłych (31—37.5°C) natryskach macicznych (Uterusdouche), przez leczenie ogólne zewnętrzne w postaci całkowitych kąpeli jodowo-bromowych, już to nasiadowych Sacka, oraz przez użycie wewnętrzne wody ze źródła „Amelii“, zawierającej dwa razy więcej niż woda „Karola“ żelaza, które jest istotnym czynnikiem terapeutycznym w niedokrwistości powodującej często wraz z zołzami zaburzenia menstruacyjne — osiągał Lutostański bardzo dobre wyniki.

W badaniach doświadczalnych starałem się poznać, jaki wpływ wywiera woda ze źródła „Amelii“ na niektóre narządy izolowane, jak np. jelito cienkie i jelito grube królika oraz dziewiczą macicę świnki morskiej.

Jak wynika z pracy autora, ogłoszonej w zeszłorocznym numerze uzdrowiskowym Polskiej Gazety Lekarskiej, woda ze źródła „Amelii“ wywiera nieco odmienny wpływ na izolowane pętle jelita cienkiego i grubego, aniżeli woda ze źródła „Karola“. Gdy ta ostatnia bowiem zwalnia rytm i hamuje prawie zupełnie skurcze jelita cienkiego, oraz podwyższa wybitnie napięcie jelita grubego, które utrzymuje się dłuższy czas w stanie kontraktury zupełnej, to woda „Amelii“ działa na oba odcinki jelit jednokierunkowo, gdyż podwyższone początkowo wybitnie ich napięcie, zaczyna wkrótce dzięki szybkiemu przyzwyczajeniu się do wody („accoutumence“ — Vilaret, Justin — Besançon) obniżać się i ruchy wracają do normy.

Odmienne to działanie należy odnieść moim zdaniem do różnicy ilościowej farmakodynamicznie czynnych składników obydwu wód. Jak bowiem wiadomo woda „Amelii“ zawiera z wyjątkiem żelaza mniej baru, strontu, wapnia, magnezu i innych jonów aktywnych, aniżeli woda „Karola“.

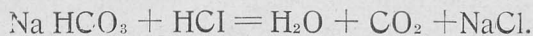
Fakt ten tłumaczy również słabsze efekty, jakie uzyskano z wodą „Amelii“ w stosunku do izolowanej macicy dziewiczej świnki morskiej. Jeżeli zadziałyśmy na nią nierozcieńczoną wodą „Amelii“, to wystąpi wprawdzie skurcz tetaniczny, nie utrzymuje się on jednak długo, wkrótce bowiem macica zaczyna pisać przy podwyższonym napięciu mięśnia macicznego.

Na podstawie ostatnich doświadczeń, dochodzimy do konkluzji, że w działaniu na mięśnie gładkie narządów izolowanych decydującą rolę odgrywają nietylko swoiste składniki wody mineralnej, lecz także ilości bezwzględne i procentowe tychże.

ZDRÓJ „EMMY“.

Wody ze źródła „Emmy“ używa się wyłącznie do kąpieli i to dwojakiego rodzaju, a mianowicie do solanek jodowo-bromowych, które sporządza się z samej wody „Emmy“ albo w kombinacji z wodą „Karola“ i „Amelii“, oraz do t. zw. półnaturalnych kąpieli kwasowęglowych, wprowadzonych w r. 1932 przez Janika w „Excelsiorze“.

Nie mając do dyspozycji w Iwoniczu naturalnych kąpieli kwasowęglowych, Janik podał projekt racjonalnego wykorzystania w tym kierunku wody „Emmy“, zawierającej znaczną ilość CO_2 , związanego chemicznie pod postacią kwaśnych węglanów (głównie Na HCO_3), który przeszło 25-krotnie przewyższa ilość istotnie wolnego bezwodnika kwasu węglowego. Oryginalny ten projekt został zrealizowany przez dodanie do wody „Emmy“ kwasu solnego (25% HCl), który uwalnia wolny bezwodnik węglowy w myśl reakcji chemicznej:

Bezwodnik wydziela się powoli i równomiernie w postaci drobnych baniek i osiada na skórze gęsto małymi pęcherzykami.

Badając wpływ tych półnaturalnych kąpiei kwaso-węglowych (temp. 33–34°C, czas 15 minut) na ciśnienie krwi na różnorodnym materiale, którego większość stanowili hipertonicy, stale otrzymywano spadek ciśnienia krwi (od 10—60 mm Hg) w porównaniu z wartością wyjściową. Seria kąpiei powodowała postępujące obniżenie ciśnienia albo przynajmniej przełamanie sztywności ciśnienia. Częstość tętna ulegała przeważnie zmniejszeniu w czasie, a często i po kąpiei. Działanie zatem półnaturalnych kąpiei kwasowęglowych na ciśnienie krwi jest identyczne z działaniem kąpiei CO₂ naturalnych.

Wskazania i przeciwwskazania.

Wskazania dla leczenia w Iwoniczu obejmują, dzięki wszechstronnemu prawie stosowaniu w medycynie jodu i bromu, bardzo liczne jednostki chorobowe. Ograniczę się do wymienienia najważniejszych schorzeń przewlekłych, uszeregowanych w następujących grupach.

Choroby układu krążenia—serca i naczyń krwionośnych: niedomoga mięśnia sercowego na tle zwyrodnienia, zapalenia mięśnia i przy wadach zastawkowych, dzięki obecności jonu barowego, który jest przedstawicielem ciał naparstnicowych w świecie mineralnym (Papierkowski), nadciśnienie tętnicze na tle miażdżycy i samoistne. Z innych schorzeń układu naczyniowego, schorzenia kiłowe tętnic i rozszerzenia żył; z rzadkich wreszcie schorzeń układu naczyniowego należy wymienić zespół Raynauda, Buergera i zgorzele występujące przy zaburzeniach przemiany materii z cukrzycą na czele.

Choroby układu nerwowego: organiczne choroby mózgu i rdzenia kręgowego na tle schorzeń naczyniowych, stany po udarach mózgowych z porażeniem połowiczem na pierwszym miejscu; kiła czwartorzędna — porażenie postępujące, wiad rdzenia, kiła trzeciorzędna — zmiany kilakowe i kiłowe zapalenie tętnic mózgowych; stwardnienie rozsiane mózgu i rdzenia, stany po zapaleniach opon mózgowych, po zapaleniach rogów przednich rdzenia (Heine-Medina), przewlekłe zatrucia alkoholem i nikotyną, stany po zapaleniach nerwów obwodowych, nerwobóle, niedo-

władzy z rwą kulszową na czele. Wszystkie schorzenia bez tła anatomicznego — padaczka, histeria, neurastenia i t. d.

Choroby narządu wzroku: przewlekłe zapalenie powiek, spojówek przede wszystkim na tle żółzym. Kiła wrodzona — mięszone zapalenie rogówki, zapalenie tęczówki i naczyńki; kiła nabyta — porażenie mięśni ocznych, porażenie i zapalenie nerwu wzrokowego, zanik nerwu wzrokowego przy wiaździe rdzenia. Miażdżyca naczyń siatkówki i nerwu wzrokowego. jaskra prosta, przewlekłe sprawy zapalne na tle gruźliczym tęczówki, jagodówki, ciała rześkowego, naczyńki; męty ciała szklatego na tle starczym i sprawy zapalne wysiękowe w oczodole.

Choroby narządu słucho i górnych dróg oddechowych: miażdżyca naczyń usznych, schorzenia błędnika wieku późnego, przewlekłe nieżyty górnych dróg oddechowych z podsychaniem, sprawy zapalne wysiękowe w jamach bocznych nosa, trzęciorzędna kiła ucha, gardła i nosa.

Choroby oskrzeli i płuc: nieżyty suche oskrzeli, nietypowe zejścia zapalenia płuc zrazowego i zrazikowego oraz zapalenia opłucnej (gruźlica płuc stanowi przeciwwskazanie).

Choroby przewodu pokarmowego: wszystkie zaburzenia wydzielania gruszołów żołądka, pewne nieżyty jelit, zaparcie nawykowe; pierwotna i wtórna niedomoga wątroby i trzustki oraz stany nieżytowe dróg żółciowych.

Choroby narządu moczowego: wszystkie postacie nerki marskiej, jak np. nerka marska pierwotna, miażdżycowa, a przede wszystkim zapalna wtórna. Ze względu na wybitne działanie moczopędne wód iwonicznych ważnym dla stosowania ich wskazaniem są stany nieżytowe dróg moczowych i kamica nerkowa. zwłaszcza piasek nerkowy i pęcherzowy.

Choroby narządu rodne kobiet: przewlekłe zapalenie jajników, przewlekłe stany wysiękowe narządów rodnych, a mianowicie macicy, przymacicza i przydatków, stany nieżytowe macicy i pochwy (upławy białe), zaburzenia w miesiączkowaniu, niedorozwój narządu rodne i zboczenia czynnościowe.

Choroby narządu ruchu: przewlekły gościec (reumatyzm)stawowy i mięśniowy, stany zapalne kości i stawów pochodzenia urazowego, zaburzenia troficzne stawów przy wiaździe rdze-

nia, zejście rzeźączkowego zapalenia stawów i przedewszystkiem zmiany krzywicze układu kostnego (rachitis).

Choroby gruczołów dokrewnych i przemiany materji: niedomoga tarczycy, powiększenie gruczołu tarczowego bez objawów nadczynności, obrzęk śluzakowy, małocstwo, mongolizm, otyłość pochodzenia wewnątrz - wydzielniczego; cukrzyca i dna (artretyzm). Leczenie nadczynności tarczycy wymaga odpowiedniego doboru materiału i indywidualnego traktowania przez doświadczonego lekarza. Przestrzeganie powyższego pozwala na osiągnięcie bardzo korzystnych wyników w chorobie Basedowa (Tochowicz).

Gruźlica pozapłucna: gruczołów chłonnych (zołzy scrophulosis), kości, stawów i skóry.

Choroby skóry: oprócz wyżej wymienionej gruźlicy skóry kwalifikują się tu łuszczyca, czyraczność, grzybica powierzchniowa, głęboka i sporotrichowa, promienica i t. d.

Schorzenia na tle kiłowym: wszystkie zmiany chorobowe kiły trzeciorzędnej skóry i narządów wewnętrznych oraz zmiany kiłowe układu nerwowego centralnego wyliczone poprzednio.

Zatrucia przewlekłe metalami: ołowiem i rtęcią.

W końcu nadają się do leczenia w Iwoniczu stany niedokrwistości wtórnej, stany niedorozwoju, wyczerpania ogólnego i rekonwalescencji po chorobach gorączkowych.

Przeciwwskazania. Choroby, które ze względu na innych kuracjuszy należy wyeliminować: choroby zakaźne, zwłaszcza lues w I i II okresie, infekcyjne choroby skóry, gruźlica płuc zwłaszcza otwarta, choroby umysłowe.

Choroby, które wogóle nie znoszą leczenia jodem: wyższe stopnie hipertyreoidizmu z wolem lub bez, wybitniejsze zaburzenia w gospodarce mineralnej i wodnej ustroju, ciężka dekompensacja serca, eczemy, przy których występują ostre objawy zapalne, nowotwory złośliwe (rak).

Okresowe przeciwwskazania: zapalenia stawów, które nie są wolne od gorączki conajmniej 1—2 miesiące, insulaty apoplektyczne, po których nie upłynął czas od 2—3 miesięcy.

Piśmiennictwo:

1. Acta eruditorum „Descriptio curiosa fontis cuiusdam inflammabilis et medicinalis in Polonia superioribus annis reperti, jussu Regis Polonorum Serenissimi per D. Conradum Reginae Archiatrum ad D. Dionysium Lutetiam Parisiorum transmissa“. Lipsiae, 1684, pag. 326—327.
2. Aleksandrowicz A.: Rozbiór chemiczny wód lekarskich w Iwoniczu. Kraków 1866.
3. Bośniacki Z.: Iwonicz. Kraków 1874.
4. Dąbkowski P.: Ziemia Sanocka w XV stuleciu. Lwów 1931.
5. Dębicki K.: Iwonicz. Lwów 1883.
6. Dietl J.: Zdroje Iwoniczkie. Kraków 1875, str. 28.
7. Gabryszewski A.: Solanki jodowe w świetle nowszych badań. Lwów 1909.
8. Janik A.: Oszczędne i racjonalne korzystanie z bogactw przyrody w zdrojowiskach. Pol. Gaz. Lek. Nr. 20. 1933
9. Jaworski-Flis.: Badania fizykalno - chemiczne polskich wód zdrojowych i ich znaczenie w naukach lekarskich. Kraków 1905.
10. Koskowski W.: Rola histaminy w nadciśnieniu tętniczym. Pol. Gaz. Lek. Nr. 9 r. 1932.
11. Lutostański B.: Iwonicz w r. 1875, oraz Stosunek miesięczkowania do żołądka. Leczenie tych zbożeń źródłem i kąpielami iwoniczkiemi. Kraków 1876.
12. Ocko W. (czyt. Oczko): Cieplice. W Krakowie w Drukarni Łazarzowej, Roku Pańskiego 1578.
13. Papierkowski J.: Farmakodynamiczne i lecznicze działanie wody ze źródła „Karola“ w Iwoniczu. Badania z hydrologii eksperymentalnej. Arch. Tow. Nauk. we Lwowie. Dział III. Tom VI. Zeszyt 3. Lwów, 1935.
14. Papierkowski J.: Stanowisko hydrologii eksperymentalnej w lecznictwie zdrojowym. Pol. Gaz. Lek. Nr. 20. r. 1935.
15. Papierkowski J.: Polskie źródła jodowo - bromowe. Nowiny Społeczno - Lekarskie. Nr. 10. r. 1935.
16. Papierkowski J.: Iwonicz - Zdrój, Szczawy słono-alkaliczne, jodowo-bromowe w świetle badań naukowych. Medycyna Praktyczna, Nr. XII. 1936.

17. Papierkowski J.: Wpływ wody ze źródła „Amelii“ w Iwoniczu na mięśnie gładkie narządów izolowanych. Pol. Gaz. Lek. 1937.
18. Parnas-Klimek: Sprawozdanie z analizy chemicznej wód pobranych 15. XII. 1931 r. ze źródeł „Karola“ oraz „Emmy“ w Iwoniczu.
19. Radziszewski B.: Rozbiór chemiczny wód iwonicznych. Czasop. T-wa Aptek. 1878.
20. Sabatowski A.: Klimatoterapia oraz Hydroterapia ogólna i zdrojowiskowa z opisem uzdrowisk polskich. Lwów 1923.
21. Sarna Wł. Opis powiatu krośnieńskiego pod względem geograficzno - historycznym. Przemysł, 1893.
22. Sechkini J.: Cenzura o wodzie iwanickiej. 1630 r. Rocznik Wydz. Lek. U. J. Kraków T. IV. str. 371.
23. Siemiradzki J.: Geologia ziem polskich. Lwów 1909. T. II. str. 222.
24. Tochowicz L.: Badania kliniczne nad wpływem wody ze źródła „Karola“ w Iwoniczu, na wydzielanie soku żołądkowego, treści dwunastnicowej oraz na przemianę spoczynkową. P. G. L. Nr. 49, r. 1930.
25. Torosiewicz T.: Źródła mineralne w Królestwie Galicji i na Bukowinie, pod względem fizyczno-chemicznych własności opisane tudzież Rozbiór fizykalno - chemiczny wód mineralnych w Iwoniczu. Lwów 1849.
26. Trochanowski K.: Iwonicz. Zakład Zdrojowo - Kąpielowy i Klimatyczny, jego opis, dzieje i znaczenie. Tarnów 1913.
27. Villaret M., Justin - Besançon L.: Hydrologie expérimentale. Paris 1933.
28. Wierzbicki: Wyniki spostrzeżeń meteorologicznych dokonanych staraniem T-wa Tatrzańskiego. Pam. Tow. Tatr. T. I—XX. Klimat Iwonicza.
29. Zieleniewski M.: Zakłady Zdrojowo - Kąpielowe w Galicji. Iwonicz. Strzecha. Lwów r. 1869. R. II. str. 273.

INFORMACJE OGÓLNE.

ZAKŁAD ZDROJOWO-KĄPIELOWY

połączony jest ze stacją Iwonicz, odległą o 11 km. drogą bitą (szosą), na której utrzymana jest stała komunikacja przy pomocy samochodów, autotaksis, autobusów, powozów i t. p.

W czasie sezonu letniego stacja Iwonicz posiada bezpośrednie połączenie kolejowe z Warszawą, Gdańskiem, Poznaniem, Krakowem i Lwowem.

KIERUNEK PODRÓŻY DO IWONICZA.

Z Warszawy przez Lublin, Przeworsk, Rzeszów, Jasło,
lub przez Kraków, Tarnów, Stróże — Iwonicz.

Z Poznania i Gdańska przez Katowice, Stróże — Iwonicz.

Z Krakowa przez Tarnów, Stróże — Iwonicz.

Ze Lwowa przez Sambor, Chyrów, Zagórz — Iwonicz
lub Przemysł Chyrów — Iwonicz.

SEZONY KĄPIELOWE.

- I. sezon trwa od 1 maja do 15 czerwca włącznie.
- II. „ „ od 16 czerwca do 20 sierpnia włącznie.
- III. „ „ od 21 sierpnia do 10 października włącznie.

INFORMACJE LOKALNE.

Frekwencja roczna wynosi ponad 12.000 osób. Około 200 hoteli, pensjonatów i will stoi obecnie do użytku kuracjuszy. Domy i place oświetlone są elektrycznością.

Restauracja zakładowa, mleczarnia, cukiernia, rzeźnia, piekarnia, sklepy artykułów spożywczych, galanteryjnych, pamiątkowych i t. p.

Kościół parafialny (z 1464 r.) we wsi i kaplica w Zakładzie gdzie w czasie sezonów odprawia się nabożeństwa.

Urząd pocztowy, telegraficzny i telefoniczny.

Zakłady fryzjerskie, fotograficzne, krawieckie, pralnie i t. d.

Biuro sprzedaży biletów kolejowych „Orbis“.

18 lekarzy ordynujących latem, 2 dentyści, apteka i drogerje.

Samatoria „Excelsior“ i „Sanato“ są czynne cały rok.

POKOJE w willach zakładowych należy zamawiać przed przyjazdem w **Dyrekcji Zakładu Zdrojowo - Kąpielowego**. W sprawie mieszkań w pensjonatach i willach prywatnych, leżących w obrębie rejonu uzdrowiskowego odnośnych informacji orientacyjnych udziela bezpłatnie **Stowarzyszenie Właścicieli Realności w Iwoniczu** oraz Zarządy poszczególnych hoteli i pensjonatów.

URZĄDZENIA DOTYCZĄCE ROZRYWEK i UPRZYJEMNIENIA POBYTU GOŚCI.

Orkiestra grająca dwa razy dziennie podczas picia wód na deptaku. Jazz - Band grający na dancingach.

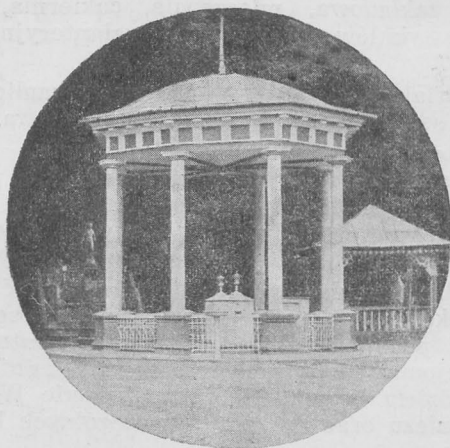
Imprezy teatralne oraz koncertowe. Czytelnia gazet. Klub towarzyski. Korty tenisowe. Ogródek Jordanowski. Staw i t. d.

Rozległe spacery w parku 800 morgów wynoszącym, otaczającym dookoła cały Zakład.

Wycieczki piesze, autami i powozami.

Z przechadzek bliższych najbardziej polecenia godne: do „Bełkotki“, na „Glorietkę“, na „Połonany“, do stawu oraz do pobliskich wsi jak Wólka, Lubatowa, których ludność trudni się robotą artystycznie wykonanych rzeźb z drzewa. We wsi Iwonicz zwraca uwagę stary kościół, Zakład SS. Felicjanek, gdzie wyrabiają ładne koronki i Zakład O.O. Bonifratrów.

Z dalszych przechadzek najbardziej interesującą jest do Rymanowa-Zdroju (6 km.) przez góry, z wycieczek na Cergową (716 m. nad poziomem morza) nad Duklą, z której w pogodne dni widać Tatry, kołowo do Odrzykonia, Krosna, Dukli, Brzozowa; do Miejsca Piastowego, Rymanowa, Sanoka, do kopalń nafty i pobliskich zakładów przemysłowych.

Iwonicz-Zdrój

POLECA

swoje znakomite wody mineralne, sól jodowo-bromową, które nabyć można we wszystkich aptekach i drogerjach w całym kraju.

O nadzwyczajnej skuteczności

IWONICKICH WÓD i NATURALNYCH
PRZETWORÓW MINERALNYCH

świadczy pięćsetletnia sława Zdrojowiska,

oraz liczne przyznane medale i dyplomy:

w r. 1877 Dyplom Honorowy Wystawy Kraj. we Lwowie oraz Medal srebrny Wystawy Kraj. we Lwowie.

w r. 1891 Wielki Medal srebrny Zjazdu Przyrodników i Lekarzy w Krakowie.

w r. 1894 Medal srebrny Wystawy Krajowej we Lwowie;

w r. 1907 Medal złoty Wyst. Przyrodn. - Lek. we Lwowie;

w r. 1926 Medal złoty Wystawy Przeciwgruźliczej we Lwowie.

IWONICKIE WODY MINERALNE

otrzymuje się w butelkach o pojemn. 0.7 litra.

Wody iwonicckiej należy używać ściśle według wskazówek lekarza, dostosowanych indywidualnie do każdego przypadku chorobowego.

Iwonicckie przetwory naturalne są również do nabycia we wszystkich aptekach, drogerjach i składniach wód mineralnych, oraz mogą być zamówione bezpośrednio w Dyrekcji Zakładu Zdrojowo-Kapielowego, albo w Oddziale Propagandy, Warszawa, Wilcza, Nr. 38 m. 3.

Zakłady Graficzne F. D. Wilkoszewskiego
w Częstochowie, III Aleja 52, tel. 22-45.

19

ENTIS

-2143

WMBP Rzeszów

Wojewódzka i Miejska
Biblioteka Publiczna w Rzeszowie

RD-2143

002-0002398--00